

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ

DEPARTAMENT JAKOŚCI EDUKACJI

Warszawa, 16 kwietnia 2015 r.

\$\$SYGNATURA_SPRAWY.DP

**Pani
Aleksandra Solik
Koordynatorka programu
Stowarzyszenie Koalicja KARAT
ul. Walecznych 26 lok. 5
03-916 Warszawa**

Szanowna Pani,

odnosząc się do kwestii zawartych w piśmie z dnia 16 marca 2015 r., uprzejmie informuję:

1. *Kiedy i w jakim trybie ministerstwo przeprowadzi rewizję podręczników szkolnych i materiałów na wszystkich szczeblach edukacji w celu usunięcia dyskryminujących stereotypów związanych z płcią?*

Ministerstwo Edukacji Narodowej, dostrzegając potrzebę doskonalenia treści podręczników szkolnych pod kątem równego traktowania organizowało w latach 2011-2012 we współpracy z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji szkolenia dla rzeczoznawców podręczników do kształcenia ogólnego w celu uwrażliwienia ich na treści o charakterze dyskryminacyjnym. W trakcie tych szkoleń poruszana była tematyka stereotypów płci w podręcznikach szkolnych, sposobów zapobiegania stereotypizowaniu oraz roli rzeczoznawcy w tym zakresie.

Rzeczoznawcy podręczników do kształcenia ogólnego są zatem uwrażliwieni na konieczność analizy treści znajdujących się w podręcznikach pod kątem równego traktowania oraz przeciwdziałania dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, pochodzenie etniczne, narodowość, religię lub wyznanie, poglądy polityczne, wiek, orientację seksualną, stan cywilny i rodzinny. Analiza ewentualnych błędów utrwalających treści niezgodne z zasadą równego traktowania z podręczników szkolnych odbywa się każdorazowo w trakcie opiniowania podręczników przez rzeczoznawców.

Ponadto rzeczoznawcy oprócz oceniania zgodności podręcznika z podstawą programową (w której też wskazuje się, że wszyscy ludzie mają równe prawa) oraz jego poprawności merytorycznej, dydaktycznej, wychowawczej i językowej, w tym uwzględniania przez podręcznik aktualnego stanu wiedzy naukowej, weryfikują także, czy podręcznik zawiera treści zgodne z przepisami prawa, w szczególności z Konstytucją, jak też z ratyfikowanymi przez Polskę umowami międzynarodowymi. Podręcznik dopuszczony do użytku szkolnego musi spełniać wszystkie te warunki. W związku z powyższym w podręcznikach dopuszczonych do użytku szkolnego musi być zachowana zasada równości praw wszystkich ludzi.

— 2. *Jakie działania podejmie Ministerstwo w celu zlikwidowania strukturalnych barier oraz negatywnych stereotypów, które powstrzymują dziewczęta przed wyborem nietradycyjnych dziedzin kształcenia i kształcenia zawodowego?*

oraz

3. *Czy Ministerstwo rozważa przyjęcie tymczasowych środków szczególnych w celu promowania wśród dziewcząt przedmiotów technicznych?*

— W minionych latach, w sprawozdaniach sporządzanych dla Komitetu CEDAW, Ministerstwo Edukacji Narodowej kilkakrotnie informowało, że w systemie ponadgimnazjalnego szkolnictwa zawodowego nie występują strukturalne bariery i negatywne stereotypy, które potencjalnie powstrzymywałyby dziewczęta przed wyborem nauki nietradycyjnych zawodów. Szkoły publiczne przygotowują do wyboru drogi zawodowej w jednakowy sposób wszystkich uczniów, bez względu na płeć.

Zarówno chłopcy, jak i dziewczęta, rozpoczynając kolejny etap edukacji, mają możliwość wykorzystania swoich indywidualnych predyspozycji i zainteresowań. Można uznać, że system szkolnictwa zawodowego w Polsce zapewnia w praktyce równy dostęp do edukacji dla obu płci. Niewielkie ograniczenia dla dziewcząt wynikają z przepisów rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wykazu prac wzbronionych młodocianym. Wymienione rozporządzenie zezwala na zatrudnianie młodocianych przy niektórych rodzajach prac wzbronionych, w zakresie niezbędnym do przygotowania zawodowego, jeśli prace te są przewidziane w programach praktycznej nauki zawodu.

W większości przypadków zezwolenie to dotyczy chłopców, co uniemożliwia dziewczętom rozpoczęcie kształcenia w niektórych zawodach. Taka sytuacja nie jest przejawem dyskryminacji, lecz ma na celu wyłącznie ochronę słabszych fizycznie kobiet przed wykonywaniem prac szczególnie uciążliwych lub szkodliwych dla ich zdrowia.

Rząd nie utrudnia dziewczętom dostępu do nauki i wykonywania zawodów uznawanych powszechnie za męskie. Natomiast same kobiety świadomie nie podejmują nietypowych dla swojej płci decyzji w zakresie wyboru kierunku kształcenia i kariery zawodowej, gdyż obawiają się, iż macierzyństwo i wychowanie dzieci oraz mniejsze możliwości fizyczne będą kolidowały z przyszłą pracą zawodową.

Nie jest zgodna ze stanem faktycznym informacja o braku poradnictwa dla kobiet i dziewcząt w zakresie wyboru kariery zawodowej, w tym podjęcia nauki w zawodach innych niż tradycyjne. Zgodnie z przepisami prawa oświatowego, wymóg organizacji zadań z zakresu doradztwa edukacyjno - zawodowego jest dla gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych obligatoryjny.

Doradztwo edukacyjno-zawodowe to przede wszystkim udostępnianie informacji o możliwościach kształcenia, informacji zawodowej, informacji o rynku pracy oraz przygotowanie uczniów do podjęcia decyzji poprzez wspomaganie ich samodzielności i odpowiedzialności w procesie decyzyjnym.

Z uwagi na fakt, że doradztwo edukacyjno-zawodowe jest realizowane w szkołach najpowszechniej w formie zajęć grupowych i w systemie klasowo - lekcyjnym, oczywistym jest, że zakłada równe traktowanie dziewcząt i chłopców i nie ogranicza dostępu do usług doradczych w żadnym z zakresów tj. w promowaniu zawodów i udostępnianiu o nich informacji, jak również w realizacji zajęć edukacyjnych poświęconych poznawaniu zawodów, rozpoznawaniu własnych preferencji i zainteresowań. Zasada równości dostępu do usług doradczych jest tym samym działaniem zapobiegającym wykluczeniu jednostek z tytułu czynników mających związek ze stereotypami zawodowymi, rolami płciowymi i uwarunkowaniami rodzinno-społecznymi. Wzrastająca wśród absolwentów gimnazjum świadomość zależności trwałego zatrudnienia dla osób posiadających twarde, poszukiwane na rynku pracy umiejętności z godnym życiem i rozwojem kariery zawodowej, nakazuje młodym ludziom zmienić dotychczasowe kryteria wyboru przyszłego zawodu, w tym zaniechać wyborów bazujących na modzie lub płci tradycyjnych wykonawców.

Dostęp do edukacji, w tym do kształcenia zawodowego, nie jest zróżnicowany ze względu na płeć, tak w miastach, jak i na obszarach wiejskich. Istotna jest natomiast poprawa świadomości dziewcząt, że mogą one dokonywać wolnych wyborów zawodów i kierunków kształcenia, zgodnie z zainteresowaniami i prognozowanymi potrzebami rynku pracy.

Wydaje się ponadto, że promowanie przedmiotów technicznych tylko wśród dziewcząt, w dobie realnego zapotrzebowania gospodarki na pracowników, których główne zadania wymagają wiedzy technicznej

w co najmniej jednej dziedzinie nauk technicznych, fizycznych i przyrodniczych, byłoby niezasadnym i niesprawiedliwym przejawem faworyzowania jednej z płci. Istotne są natomiast wszelkiego rodzaju działania promocyjne, akcentujące równy dostęp do oferty systemu szkolnictwa zawodowego.

4. W jaki sposób MEN zamierza zrealizować zalecenie dot. wprowadzenia obowiązkowej, wszechstronnej i dostosowanej do wieku edukacji o zdrowiu reprodukcyjnym i seksualnym w szkołach, obejmującej m.in. kwestie odpowiedzialnych zachowań seksualnych, zapobieganiu ciąży w młodym wieku i chorobom przenoszonym drogą płciową?

Ministerstwo Edukacji Narodowej niejednokrotnie już informowało Komitet ds. Likwidacji Dyskryminacji Kobiet (CEDAW) o realizacji przez polskich uczniów treści nauczania z zakresu edukacji seksualnej, które zostały ujęte w podstawie programowej i dostosowane do wieku uczniów danego etapu edukacyjnego.

Na podstawie art. 4 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, z późn. zm.) do programów nauczania szkolnego wprowadzono wiedzę o:

- 1) życiu seksualnym człowieka,
- 2) zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa,
- 3) wartości rodziny,
- 4) życiu w fazie prenatalnej oraz
- 5) metodach i środkach świadomej prokreacji.

Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania ustalił - w drodze rozporządzenia - sposób nauczania szkolnego i zakres treści wskazanych powyżej i zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego (rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 12 sierpnia 1999 r. w sprawie sposobu nauczania szkolnego oraz zakresu treści dotyczących wiedzy o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji zawartych w podstawie programowej kształcenia ogólnego – Dz. U. Nr 67, poz. 756, z późn. zm.).

Zgodnie z § 1 cyt. rozporządzenia treści dotyczące wiedzy o życiu seksualnym człowieka, są realizowane w ramach zajęć edukacyjnych *wychowanie do życia w rodzinie*, w klasach V-VI szkół podstawowych, w gimnazjach, zasadniczych szkołach zawodowych, liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych

i w klasach I-III techników, w tym specjalnych, dla dzieci i młodzieży, publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych.

Cele oraz treści nauczania przedmiotu *wychowanie do życia w rodzinie* zawarte są we wdrażanej od 1 września 2009 r. nowej podstawie programowej kształcenia ogólnego (*rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół* - Dz. U. z 2014 r. poz. 977 oraz z 2014 r. poz.803).

Dla uczniów II etapu edukacyjnego (klasy V-VI szkoły podstawowej) do realizacji przewidziano zagadnienia dotyczące rodziny, w tym podstawowych jej funkcji z podkreśleniem miejsca dziecka w rodzinie, więzi rodzinnych, wartości i tradycji, macierzyństwa i ojcostwa, ponadto zagadnienia dotyczące okresu dojrzewania, w tym budowy i funkcjonowania układu rozrodczego człowieka, różnic i podobieństw między chłopcami a dziewczętami, zmian fizycznych i psychicznych, uwzględnione zostały również m.in. kwestie takie jak prawo człowieka do intymności, postawy asertywne, instytucje działające na rzecz dziecka i rodziny, odpowiedzialność za własny rozwój.

Na III etapie edukacyjnym (gimnazjum) podstawa programowa *wychowania do życia w rodzinie* uwzględnia kwestie dotyczące rodziny, szacunku wobec siebie i innych ludzi, integralnej wizji osoby, wartości służących osobowemu rozwojowi, kierowanie własnym rozwojem, uczuć, problemów i pokonywania trudności okresu dorastania, organizmu ludzkiego i zachodzących w nim zmian, akceptacji własnej płciowości, przyjęcia integralnej wizji ludzkiej seksualności, obrony własnej intymności i nietykalności seksualnej, poradnictwa dla dzieci i młodzieży.

Uczniowie IV etapu edukacyjnego (szkoły ponadgimnazjalne) pogłębiają wiedzę związaną z funkcjami rodziny, miłością, przyjaźnią, pełnieniem ról małżeńskich i rodzicielskich, seksualnością człowieka i prokreacją, omawiają zagadnienia związane z dorastaniem, wyborem drogi życiowej, kreowaniem własnej osobowości, lepszym rozumieniem siebie i najbliższego otoczenia, pozytywną postawą wobec życia ludzkiego oraz postępowaniem w sferze ludzkiej płciowości.

Zagadnienia z zakresu edukacji seksualnej, w tym seksualność człowieka i prawa reprodukcyjne, metody i środki zapobiegania ciąży, sposoby zabezpieczania się przed chorobami przenoszonymi drogą płciową (HIV/AIDS), zawarte są również w podstawie programowej przedmiotów *przyroda* i *biologia*. Treści nauczania dotyczące kształtowania partnerskich relacji w związkach uwzględnia podstawa programowa etyki, wiedzy o społeczeństwie oraz filozofii.

5. W jaki sposób Ministerstwo zamierza wyeliminować dyskryminację w dziedzinie edukacji, jakiej doświadczają romskie dziewczęta?

a. Jakie kroki zostaną podjęte, żeby dziewczęta i chłopcy uczęszczali do normalnych klas w szkołach podstawowych, a nie do szkół czy klas dla dzieci ze specjalnymi potrzebami.

W zakresie dostępu do nauki przepisy oświatowe nie wprowadzają odmiennych praw dla uczniów z powodu ich pochodzenia etnicznego. O tym, czy uczeń romski będzie realizował obowiązek nauki lub obowiązek szkolny w klasach dla uczniów ze specjalnymi potrzebami decydują wyłącznie jego rodzice. To oni podejmują decyzję o zgłoszeniu się z dzieckiem do poradni psychologiczno-pedagogicznej i wyrażają zgodę na przeprowadzenie badań diagnostycznych oraz wnioskuje o wydanie orzeczenia, jego uchylenie lub zmianę. W sytuacji, gdy z punktu widzenia potrzeb rozwojowych lub występowania niepełnosprawności poradnia wydaje, na wniosek rodziców, orzeczenie o konieczności stosowania w procesie kształcenia specjalnej organizacji nauki i metod pracy, rodzice decydują, czy złożą takie orzeczenie w szkole, a także jaką szkołę wybiorą dla swojego dziecka (ogólnodostępną, integracyjną czy specjalną). Ponadto, na każdym poziomie edukacji mają prawo przenieść dziecko do innej szkoły (np. ze szkoły specjalnej do ogólnodostępnej).

W celu zapobiegania przypadkom wpływu odmienności językowej i kulturowej na wynik badania ucznia romskiego, Ministerstwo Edukacji Narodowej przeprowadziło cykl konferencji dotyczących przeprowadzania badań metodami neutralnymi kulturowo.

W listopadzie 2013 r. Ośrodek Rozwoju Edukacji wydał na zlecenie MEN publikację pn. *Wybrane zagadnienia diagnozy psychologicznej dzieci i młodzieży w kontekście wielokulturowości oraz wielojęzyczności*, uwzględniającą rekomendacje opracowane przez zespół realizujący projekt badawczy pn. *Funkcjonowanie poznawcze i językowe dzieci romskich uczęszczających do szkół specjalnych i masowych – konteksty społeczne*.

Publikacja adresowana jest głównie do psychologów, którzy w poradniach psychologiczno-pedagogicznych zajmują się diagnozowaniem potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci wielojęzycznych wychowywanych w odmiennych kulturowo warunkach, jako pomoc w zapewnieniu rzetelności i neutralności kulturowej przeprowadzanych badań. Stanowi także pomoc dla nauczycieli i specjalistów prowadzących zajęcia z uczniami wielojęzycznymi i odmiennymi kulturowo w przedszkolach, szkołach i placówkach.

- b. W jaki sposób Ministerstwo zamierza zmniejszyć wysoki wskaźnik przerywania nauki przez dziewczęta romskie w szkołach podstawowych.
- c. Jakie tymczasowe środki szczególne zostaną przyjęte w celu zatrzymania dziewcząt romskich w szkołach oraz zwiększenia ich wskaźnika w szkołach średnich.

Wymienionym w obu punktach celom służą działania podejmowane w ramach ogólnopolskich programów rządowych: *Programu na rzecz społeczności romskiej w Polsce na lata 2004-2013* oraz *Programu integracji społeczności romskiej na lata 2014-2020*. Działania te a celu wyrównywania szans edukacyjnych uczniów (w tym dziewcząt) romskich przez organizowanie zajęć wyrównawczych z przedmiotów obowiązkowych, zapewnienie pomocy dydaktycznej ze strony nauczyciela wspomagającego, zapewnienie opieki przez asystenta edukacji romskiej, wyposażenie w wyprawki szkolne finansowane z budżetu państwa, organizowanie zajęć dydaktycznych i opiekuńczych w świetlicach środowiskowych i inne inicjatywy, w zależności od zdiagnozowanych potrzeb.. Ministerstwo Edukacji Narodowej uczestniczy w realizacji wspomnianych programów rządowych, których koordynatorem jest Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji.

Ponadto oba resorty podjęły inicjatywę wydania w 2102 r. broszurki adresowanej do rodziców romskich (opracowanej w dwóch romskich dialektach) przybliżającej zadania szkoły i przedstawiającej znaczenie edukacji dzieci romskich dla ich pełnej integracji w społeczeństwie.

- d. Czy przyjęte środki obejmą, zgodnie z zaleceniem Komitetu CEDAW, wsparcie w formie stypendiów i bezpłatnych podręczników?

Działania podejmowane w ramach wspomnianych programów obejmowały i będą obejmować wsparcie w formie stypendiów oraz wyposażenie w podręczniki, przybory szkolne i pomoce dydaktyczne ze środków budżetu państwa. Ponadto uczniowie romscy otrzymują obecnie bezpłatne podręczniki na zasadach ogólnych dotyczących wszystkich uczniów w Polsce.

Z poważaniem,

JADWIGA SZYBALSKA
Małgorzata Szybalska

Małgorzata Jadwiga Szybalska
Dyrektor
Departament Jakości Edukacji

